

S.M. / R. 12

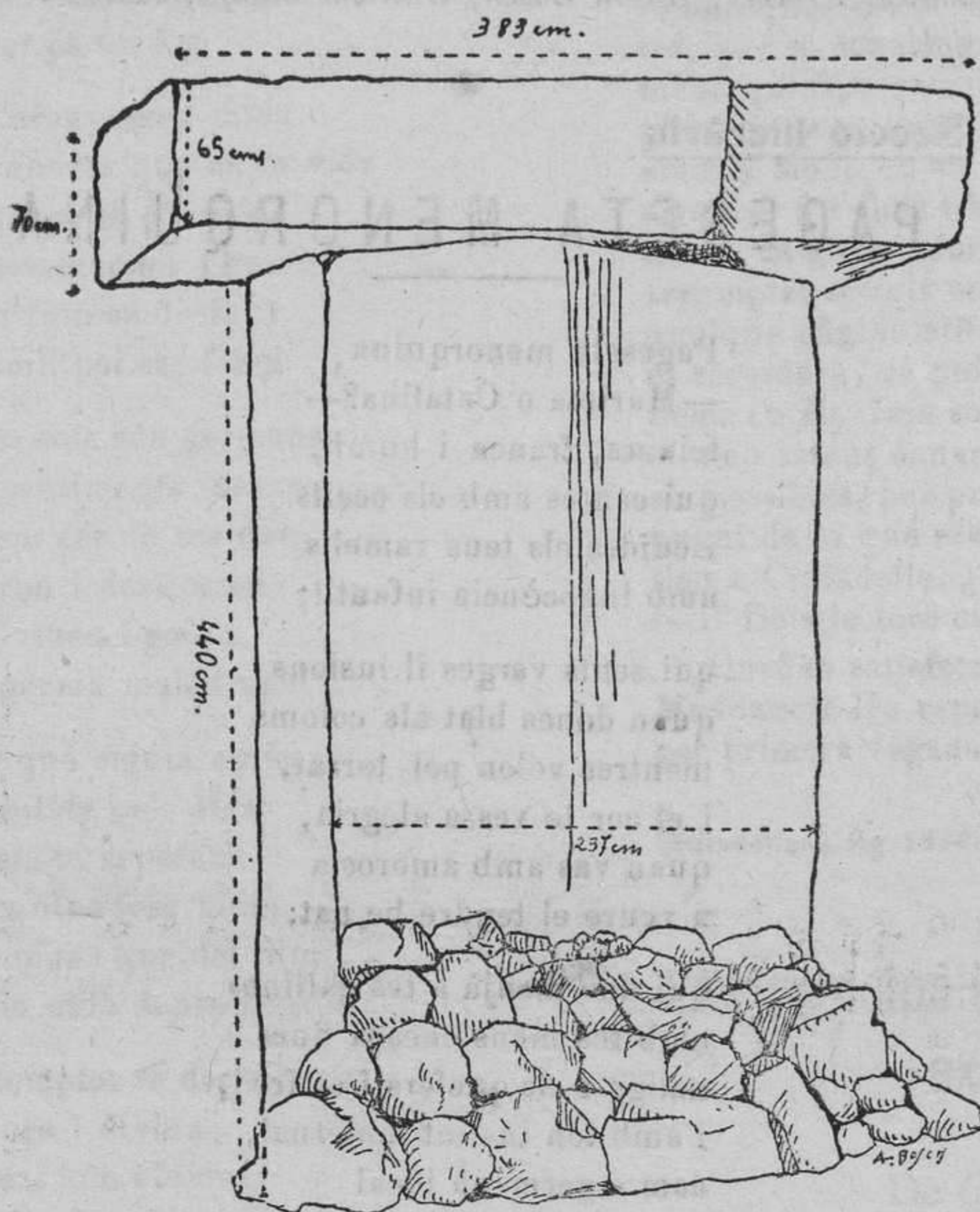
FULL MENORQUÍ

Suplement de EL IRIS

NÚM. 5

Ciudadella 19 de Maig de 1934

ANY I

Croquis de la taula de Torrauba

La altura de la piedra vertical se obtuvo ahondando lo más posible en las rocas de la base. Presenta ésta una prominencia en toda su cara Oeste, que se pronuncia más de 20 cm. El montón de piedras es artificial, dispuesto para escalar la taula.

Una estación megalítica menorquina

LA TAULA DE TORRAUBA

No ignoro los trabajos que se han publicado referentes a este interesante y sugestivo monumento. También me consta la indudable superioridad de sus autores. Pero he visitado tantas veces estas piedras milenarias, me recreé tantas veces contemplando la silueta esbelta del dolmen que no puedo resistir al deseo de anotar mis observaciones personales y de publicar algunos croquis minuciosamente acotados para que los menorquines que no tengan ocasión de visitarla se formen de ella una idea bastante aproximada.

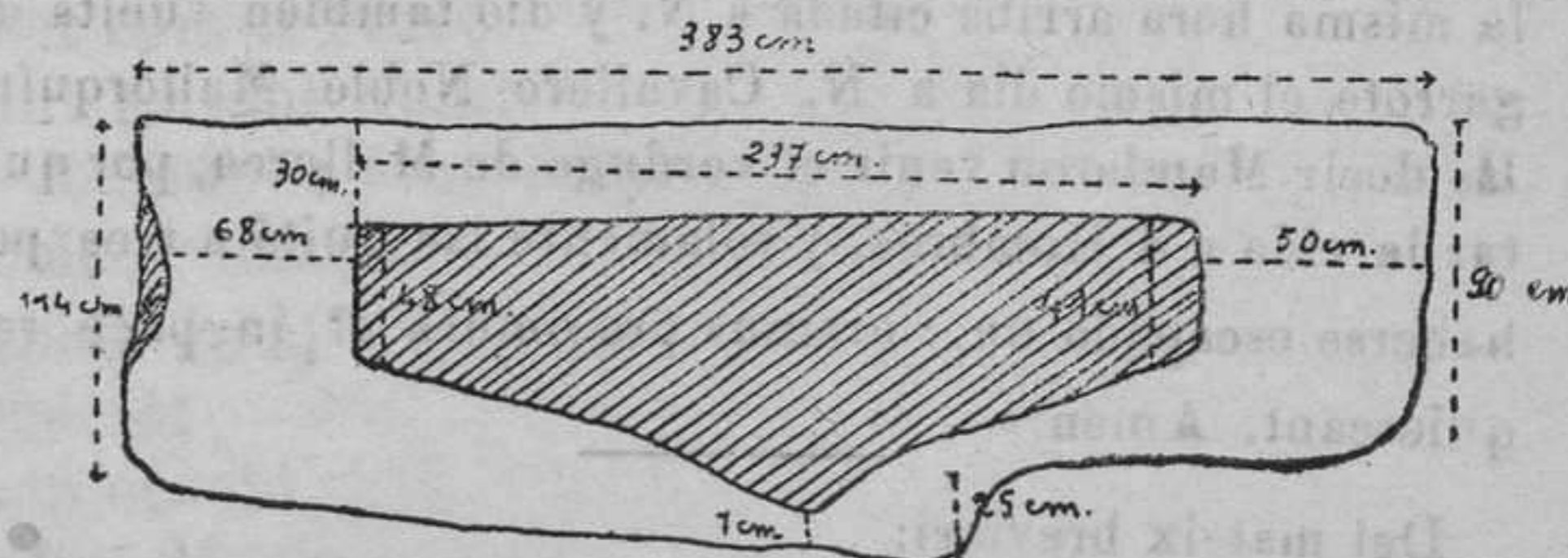
Partiendo de Alayor por el camino de «Torrauba», se llega a los cercados donde se aglomeran varias fincas homónimas. A mano izquierda hay un talayote cubierto de maleza que casi produce la impresión de un cerro y a mano derecha se encuentra el cromlec con la taula en medio.

El suelo del círculo está notablemente inclinado de Oeste a Este y cubierto hasta bastante profundidad de piedras. Todo él se eleva sobre el terreno circundante hasta la altura de más de 1 metro sobre unas cincuenta o sesenta grandes piedras de una longitud que oscila entre medio metro y dos metros.

El diámetro del recinto tiene unos diez metros y está como almenado por unos diez menhires que se conservan más o menos verticales y sólidamente empotrados en tierra.

En el centro del círculo se eleva la *Tau'a de Torrauba*, respetada por todos los agentes destructores durante tantos siglos, tan bien tallada como si fuese de mármol y orientada de Norte a Sur. La forman sólo dos enormes bloques de piedra, uno vertical cuya base inferior se pierde en la tierra, elevándose la superior a unos tres metros sobre el terreno más bajo; el otro horizontal, casi tan alto como ancho, que se extiende por un espacio de cerca de cuatro metros, perfectamente asentada sobre su pedestal.

Casi todas las fotografías que he visto de la *taula* la presentan por la cara mejor conservada, pero creo que ha de considerarse como cara anterior la otra, la que se contempla desde la mayor elevación del terreno. Sentado sobre uno de estos rústicos asientos coe-

Piedra horizontal y corte de la vertical

La superficie superior de la piedra horizontal está algo erosionada y presenta algunos hoyos. La cara Oeste tiene una forma irregular, sin duda debida a desprendimientos de fragmentos de la piedra. La orientación está de N. a S.

táneos del dolmen, con los ojos fijos en él, dejándose suggestionar por el ambiente, cualquiera comprende la finalidad litolátrica del monumento. Prescindo de otros argumentos: invito a cualquiera a que visite varias veces la *Taula de Torrauba*: Que la contemple largos ratos en silencio. No dudó que no dará crédito a ninguna fantasía sobre sacrificios y otras finalidades. Centro de atracción y de reunión de aquellos hombres primitivos, lugar santo para ellos, templo magnífico, cuyas bóvedas eran los cielos y cuyas lámparas las estrellas. Acaso referían al Ser Supremo la grandeza simbolizada por la piedra, pero esa sugestión, este atractivo que indudablemente tenía para ellos, lo conserva todavía a través de los siglos.

Andrés Bosch y Anglada

Escorcolls històrics

VUI A 13 DE MAIG 1634
SE ACABA LA PNT OBRA SENI
OBRES LO RT MO ML ALEMĀJ PRE ANTO
BOSCH GUILLĒ CĀPS ANTO PUJOL (1)

Així diu una làpida o pedra col·locada a la columna dreta d'entrada a la capella de les ànimes de l'església rural de Sant Joan Baptista, d'aquest terme municipal, de manera que aquesta capella fa tres-cents anys que es va acabar de construir. Abans d'estar dedicada a les ànimes, diuen els historiadors que estava dedicada al gloriós Sant Isidre, patró dels pagesos.

En la part interior de les cobertes d'un antic breviari franciscà, he trobat la següent nota, que copii al peu de la lletra.

«Dia 29 8bre de 1818 cerca las onze y media de la mañana, en la esplanada de Ciudadela haorcaron le Sa para cuyo efecto hicieron venir el verdugo de Mallorca por no tener tal artífice (*sic*) en Menorca, y se debe advertir que el Mismo verdugo 8 dias antes que es el 22 del mismo mes y Año haorcó tambien en la Esplanada de Mahón en la misma hora arriba citada a N. y dió tambien vuelta de garrote el mismo dia a N. Cavallero Noble Mallorquín. Es decir Mandaron venir el verdugo de Mallorca, por quitar la vida a 4 Hombres, y solamente las quitó a tres por haberse escapado uno: oremus pro omnes et in pace requiescant. Amen.»

Del mateix breviari:

«Dia 7 8bre de 1849 trobaren en el camí de Santa Andria accinat el Sr. Josef Arguimbau.»

Die 7 de juny se compliran cinquanta anys de la mort de D. Joan Monjo i Pons, en Sant Joan de Vilasar, anomenat mestre d'escola i escriptor nàutic, fill d'aquesta

illa. Si Déu nos dona vida i salut, probablement, escriurem qualque cosa d'aquest senyor.

Dia 26 de setembre d'aquest any, se'n compliran cent que nostre distingit compatriota i gran historiador D. Rafel Oleo i Quadrado es va llicenciar en farmàcia. Aixó va ésser el 26 de setembre de l'any 1834.

R.

(1) *Vui (o avui) a 13 de maig 1634, s'acabà la present obra, sent (o essent) obrers lo Reverend Mossó Miquel Alemany, Prevere, Anton Bosch, Guillem Camps, Anton Pujol.*

Secció literària

PAGESETA MENORQUINA

Pageseta menorquina

—Marieta o Catalina?—

feinera, franca i humil,
qui cantes amb els ocells
i cuides els teus ramells
amb innocència infantil;

qui sents verges il·lusions
quan dones blat als coloms
mentres volen pel terrat,
i el cor te vessa alegria,
quan vas amb amorosia
a veure el tendre be nat;

qui dus menjà a tes gallines
amb tes mans encara fines
malgrat els quefers i el fred,
i amb ton instint maternal,
com a germana ideal
cuides el ferit pollet;

que als migdies calorosos
dus els menjars saborosos
an el cansat segador
i contemples les vinjoles
fer genial cabrioles
cercant el niu de sa amor;

qui tens com miralls les cases,
sempre rebrillants les vases
dels quadros de bells motius,
en mirà oberta poncella
i quan llepa al be l'ovella
ton pit s'eixampla i somrius;

qui quan arriba el dissabte
recordes gojosa el pacte
amb aquell que ama ton cor,
i que et sap dir de mil coses
que tenen perfum de roses
i valen mo t més que l'or;

ets molt feliç, pageseta,
perquè tens l'ànima neta
de vanitats i ambicions;
ta vida és amor i pau,
serena com lo cel blau
i com infantils cançons.

Segueix. No sentis enveja
ni vulguis altra riquesa
que le dolça pau del lloc,
la vida és molt enganosa
i allà on la creim ditxosa
de malestar és un foc

No sentis afany sens mida
per les grandors que en la vida
semblen raigs de paradís,
que és passatger tot l'humà
i tot, com fum se desfà:
¡sols l'humil pot ser feliç!

Els homes sols són germans
de nom: sentiments insans
omplen son cor de maldat,
ells es feren i destrossen
i canten, riuen i gosen
sobre el germà malaurat.

No és ver que siguin amics
els necessitats i els rics:
l'orgull els te separats.
I qui cau dins fosc abim
no troba mans que del llim
el treguin amb deure honrat.

Del Redemptor la doctrina
santa, pura i divina
els homes, han oblidat,
sens pensar que l'existència
és com débil diligència
que quan va a caure no es sap.

Per tant, tu pagesa humil
que tot contenta i gentil
cuides flors i culls la mel
ets, — hi no ho saps — molt ditxosa,
i no és ta sort enganosa
ni té amargors de cap fel.

P. ESTEVA SANCHO.

Els Gremis de Ciutadella

Temps fa ja, que els entusiastes joves de FULL MENORQUÍ m'estan demanant el compliment de la meua paraula, paraula donada quan lis aplaudia el seu projecte i alentava els seus amor a la dolça terra menorquina. ¡Es tan bell lo de ca nostra!... Què voleu: ¡són tantes les ocupacions! Però, com que el temps passa i les ocupacions no dismi-

nueixen, m'he decidit avui a escriure, presentant-me per primera vegada als amables lectors menorquinistes. Mes, una nova dificultat se presentava: el tema. ¡Quin assumpte he d'escollir! No puc bravetjar d'esser un gran coneixedor de la nostra història, i lo poc que en sé, molt millor que jo ho exposaran altres. Hi ha, no obstant, un assumpte que m'encanta més que els altres i al que he dedicat, per tant, alguna major atenció: és el dels Gremis.

Els que me coneixen, ja saben que l'assumpte social m'agrada i que hi vaig dedicant alguna activitat, encara que tal vegada no tota la que la causa obrera mereix: ¡és tan interessant i tan necessària!... Així que, aquest serà, si Déu vol, el tema d'una sèrie d'articles que pens escriure en aquestes columnes, articles de divulgació de lo nostre, que se coneix molt poc. S'escriu de molts assumptes menorquins, s'han divulgat moltes i molt interessants pàgines de la nostra història, hi ha senyors als que el seu amor a Menorca els ha induït a treballar llarg temps per arrancar a l'oblit i a la pols, que se'ls menjaven, documents de gran valor; però, ¿qui s'ha ocupat dels nostros assumptes socials en els sigles passats? Qualque dato solt, qualque pàgina aïllada... i res més. En J. Facundo, just es recordarà, va publicar fa algun temps una sèrie d'articles en EL IRIS sobre el Gremi de Llaoradors, però és el meu intent donar un pas més; vull recollir datos, tots els possibles, per presentar un conjunt tant acabat com es pugui de lo que era cada un dels vuit Gremis que existien a Ciutadella. ¿Aconseguiré els meus intents? ¡Déu ho faci! Dels lectors esper benevolència i datos, si en tenen.

¿Queden satisfets els entusiastes joves directors de FULL MENORQUÍ? Ho esper. ¡I que consti que per ells escrie per primera vegada en la nostra llengua.

J. BOSCH, *Pre.*

Ciutadella-Maig-1934.

Les principals festes de l'any exceptat les qui són movibles

De *Gener* el primer dia,
és la Circumcisió.

De Jesús esta acció
el gran amor anuncia.

A sis és l'Epifania,
que tots hem de celebrar;
quan els Reis van adorar
Jesucrist fill de Maria.

A desset com a Patró
tenim Sant Antoni Abat;
qui amb vot públic fone votat
per el poble de Mahó.

De *Febrer* ve al segon dia
la Purificació:
en aquesta ocasió
son fill oferí Maria.

A vint-i-quatre honraràs
l'Apòstol Sant Macià.
Si és any de bixest, serà
a vint-i-cinc, com veuràs.

A denou de *Març* tenia
Sant Josep tan poderós;
Patriarca gloriós,
de Jesús Pare adoptiu.

Festa de gran alegria,
sempre el vint-i-cinc serà;
que el Fill de Déu s'encarnà
en el ventre de Maria.

Al primer de *Maig*, honor
a Sant Felip donareu;
i juntament honrareu
Sant Jaume dit el Menor.

Dia tres es sol honrar
la invenció de la creu;
de cuia arma vos valdreu
quan haureu de pelear.

Sant Isidro a quinze està,
i és de Madrid el Patró;
si li tens devoció,
molts de béns d'alcancarà.

A tretze *Juny* és honrat
per l'iglésia el testimoni
del miraculós Antoni,
qui és de Pàdua anomenat.

A vint-i-quatre honraràs
el Naixement del Baptista;
cuia memòria en la llista
dels més grans sants trobaràs.

Sant Pere junt amb Sant Pau
a vint-i-nou honrareu:
Cristo al primer, com sabeu,
del Cel li donà la clau.

A vint-i-cinc *Juriol*,
l'Espanya per Protector
honra Sant Jaume el Major,
que li fonc de gran consol.

Santa Anna és a vint-i-sis,
festa de gran alegria;
puis és Mare de Maria,
i una flor del paradís.

A deu d'*Agost* és posat
el gloriós Sant Llorenç;
qui sofrí un dolor immens,
en el foc martiritzat.

L'Assumpció de Maria
és a quinze, com veureu;
gandeamus cantareu,
perquè és festa d'alegria.

Dia vint-i-quatre està
l'Apòstol Sant Bartomeu;
qui per la glòria de Déu
el martiri tolerà.

A vint-i-vuit és posat
el Pare Sant Agustí;

qui com a Sol resplendí
i la Iglésia ha il·luminat.

Del Naixement de Maria
a vuit *Setembre* es fa festa.
Tot aquí nos manifesta
la gràcia qui lo regia.

Dia vint-i-un te diré
que és l'Apòstol Sant Mateu;
qui de Jesús Home-Déu
un evangeli escrigué.

A vint-i-nou trobaràs
festa d'un Príncep del cel;
i és l'Arcàngel Sant Miquel,
qui va vèncer Satanàs.

Sant Judas i Sant Simon
a vint-i-vuit d'*Octubre* és;
aquests dos sants ben entès,
tots de l'Apòstolat són.

De *Novembre* en el primer,
per consol dels Cristians,
en honor de tots los Sants
la Iglésia festa sol fer.

Dia trenta trobarem
el gloriós Sant Andreu;
qui essent Apòstol de Déu,
és molt just que tots l'honrem.

De *Desembre* al vuitè dia
celebra amb devoció
la pura Concepció
de nostra Mare Maria.

Dia vint-i-un has d'honar
la festa de Sant Tomàs;
i si l'invoques, veuràs
com te sabrà defensar.

A vint-i-cinc succeí
el Naixement del Messias.
Honrem doncs en aquells dies
aquell qui nos redimí.

Dia vint-i-sis segueix
Sant Esteve gloriós;
qui aquell títol tan honorós
de primer Màrtir mereix.

A vint-i-set és honrat
l'Evangelista Joan;
qui tengué l'honor tan gran
de Deixeble el més amat.

A vint-i-vuit trobareu
els Sants Minyons innocents;
cuies glòries eminentes
com a Màrtirs honrareu.

Sant Silvestre sol esser
al darrer dia de l'any.

I això són, si no m'engany,
les festes que hi sol haver.

Compostes per un cego, l'any 1815.